

Forensic veterinary examination and assessment of reproductive damage and pregnancy termination in animals caused by sharp and blunt objects

I. Yatsenko^{1,2} | V. Kozachok²

Article info

Correspondence Author

I. Yatsenko

E-mail:

yatsenko-1971@ukr.net

¹State University of Biotechnology, Alchevsky Str., 44, Kharkiv, 61002, Ukraine

²National Scientific Center "Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute" 8-a Zolochivska St., Kharkiv, Ukraine, 61177, Ukraine

Citation: Yatsenko, I., & Kozachok, V. (2025). Forensic veterinary examination and assessment of reproductive damage and pregnancy termination in animals caused by sharp and blunt objects. *Scientific Progress & Innovations*, 28 (1), 193–206. doi: 10.31210/spi2025.28.01.30

The article analyzes the issue of forensic veterinary examination and assessment of reproductive damage and pregnancy termination in animals caused by sharp and blunt objects. The issues of traumatic loss of reproductive capacity in animals, their traumatic abortion, traumatic amputation of genitals are discussed, as well as the determination of the severity of damage inflicted on the animal health and mutilation. Additionally, the algorithm for conducting forensic veterinary examinations in cases of genital injuries is outlined. It is argued that the objects of forensic veterinary examination and assessment of reproductive damage and pregnancy termination due to damage are vertebrate animals. The subjects of such research are forensic veterinary experts. The subject of forensic veterinary examination is a set of factual data and circumstances of criminal proceedings (cases) related to the determination by a forensic veterinary expert of the damage inflicted on the health and life of an animal in connection with reproductive damage and pregnancy termination due to injury, by means of a multidisciplinary study of objects as information carriers, using appropriate means (methods) for the resolution of diagnostic and situational tasks. It is proposed that in order to determine reproductive damage in an animal, it is necessary to establish a causal relationship between the injuries inflicted on the animal, determined by physical methods of forensic veterinary examination, and the fact of reproductive damage or pregnancy termination. It has been proven that pregnancy termination in a female can be the result of direct damage to the uterus with fetuses, other genital organs, as well as a consequence of the female's death due to fatal injury, not directly related to the injury of the genital organs. In the context of forensic veterinary examination, pregnancy termination in animals due to damage of any etiology, regardless of gestational age, is assessed based on the damage to the uterus (where the fetuses developed) or other genital organs. It is substantiated that the loss of reproductive organs as a result of damage is a mutilation of an animal if, when interacting with the external environment, it will subsequently cause a restriction of manifestations of vital activity on a par with other animals of the same species. However, it has been shown that the loss of an organ, if it is removed by surgical intervention for economic or aesthetic purposes, for example, castration of an animal, ovariectomy, hysterectomy, tail amputation, decortication, ear resection, etc., is not a subject of forensic veterinary examination.

Keywords: forensic veterinary traumatology, animals, injuries, genitals, traumatic abortion, loss of reproductive function, mutilation.

Судово-ветеринарна експертиза та оцінка втрати репродуктивної здатності тварин і переривання вагітності внаслідок ушкодження гострими й тупими предметами

I. В. Яценко^{1,2} | В. В. Козачок¹

¹Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

²Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» м. Харків, Україна

У статті проаналізовано питання судово-ветеринарної експертизи та оцінки втрати репродуктивної здатності тварин і переривання вагітності внаслідок ушкодження гострими й тупими предметами. Схарактеризовано питання щодо травматичної втрати репродуктивної здатності тварин, їх травматичного переривання вагітності, травматичної ампутації статевих органів, аргументовано визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварин та каліцтва, деталізовано алгоритм проведення судово-ветеринарного дослідження з травмами статевих органів. Аргументовано, що об'єктами судово-ветеринарного дослідження та оцінювання втрати репродуктивної здатності і переривання вагітності внаслідок ушкодження є хребетні тварини. Суб'єктами таких досліджень є судово-ветеринарні експерти. Предметом судово-ветеринарного дослідження є сукупність фактичних даних та обставин кримінального провадження (справи), пов'язаних із визначенням судмедекспертом шкоди, заподіяної здоров'ю і життю тварини у зв'язку з втратою твариною репродуктивної здатності і переривання вагітності внаслідок ушкодження, шляхом проведення всебічного дослідження об'єктів, як носіїв інформації, із застосуванням відповідних засобів (методів) з метою розв'язання діагностичних та ситуаційних завдань. Стверджується, що для визначення втрати репродуктивної здатності тварини необхідна наявність причинно-наслідкового зв'язку між заподіяними тварині ушкодженнями, встановленими фізикальними методами судово-ветеринарного дослідження, і фактом втрати репродуктивної здатності чи переривання вагітності. Доведено, що переривання вагітності самки може бути в результаті безпосереднього ушкодження матки з плодами, інших статевих органів, а також як наслідок загибелі самки у зв'язку із смертельним ушкодженням, безпосередньо не пов'язаним із травмою статевих органів. Переривання вагітності тварин через ушкодження будь-якої етіології в судово-ветеринарній експертизі оцінюється незалежно від строків вагітності ушкодженням матки, в якій розвивалися плоди чи інших статевих органів. Обґрунтовано, що втрата репродуктивних органів в результаті ушкодження є каліцтвом тварини, якщо при її взаємодії із зовнішнім середовищем спричинить у подальшому обмеження проявів життєдіяльності на рівні з іншими тваринами цього ж виду. Проте показано, що втрата органа, якщо його видалено шляхом оперативного втручання з господарською або естетичною метою, наприклад, кастрація тварини, овариоектомія, гістеректомія, екзартикуляція хвоста, декорнуація, резекція вушних раковин тощо не є предметом судово-ветеринарної експертизи.

Ключові слова: судово-ветеринарна травматологія, тварини, травми, статеві органи, травматичне переривання вагітності, втрата відтворювальної функції, каліцтво.

Бібліографічний опис для цитування: Яценко І. В., Козачок В. В. Судово-ветеринарна експертиза та оцінка втрати репродуктивної здатності тварин і переривання вагітності внаслідок ушкодження гострими й тупими предметами. *Scientific Progress & Innovations*. 2025. № 28 (1). С. 193–206.

Вступ

Жорстоке поводження з тваринами є кримінально караним діянням в Україні, відповідно до ст. 299 Кримінального кодексу (*далі – КК України*) [1, 2]. Частиною 1 зазначеної статті КК передбачено підстави для кримінальної відповідальності за цей злочин: заподіяння тварині тілесних ушкоджень, її скалічення або загибель. Відтак, одним із негативних наслідків тілесних ушкоджень для здоров'я і життя тварин, може стати втрата репродуктивної здатності, травматичне перевивання вагітності [3] та каліцтво [4].

Зосередившись на дослідженнях, пов'язаних з патологією репродуктивних органів тварин травматичного та іншого характерів, констатуємо, що це питання було предметом наукових дискусій низки українських вчених ветеринарної медицини, з-поміж них: О. М. Чекан [5] надав науково-практичне обґрунтування корекції репродуктивної здатності за неплідності корів, зумовленої зєараленоном та деоксиніваленолом; А. Куліш та В. Бородиня [6] з'ясували причини переривання вагітності у сук; V. Koshevoy et al. [7] обґрунтували патогенетичне значення окисного стресу та антиоксидантного захисту у самців тварин як чинники втрати репродуктивної функції; А. Г. Сераджимова [8] обмірковувала проблему механічного травмування родових шляхів під час родів у корів.

Багато наукових публікацій з приводу оцінки каліцтва статевих органів у людей можна знайти на шпальтах наукових українських медичних і юридичних журналів. Відтак, каліцтво статевих органів в судовій медицині деталізував І. Митрофанов [9]; проблеми кримінально-правової оцінки каліцтва статевих органів як однієї з ознак тяжкого тілесного ушкодження з'ясував А. В. Шкаберін [10]; каліцтво статевих органів як наслідок умисного тяжкого тілесного ушкодження студіювали А. С. Політова, М. О. Акімов [11]; питання кримінальної відповідальності за калічення жіночих статевих органів розкрив А. О. Байда [12].

Крім того, наукові розвідки свідчать, що дослідження шкоди, заподіяної здоров'ю тварин, зокрема, й через втрату репродуктивної здатності й переривання вагітності внаслідок ушкодження гострими й тупими предметами, обмірковували включно з ученими харківської наукової судово-ветеринарної школи [13], іноземні вчені: N. Quan et al. [14], V. Puy et al. [15] (пошкодження яєчників у мишей низькими дозами загального опромінення тіла); C. L. Armstrong & A. N. Baird (аномалії мошонки і сім'яників у тварин) [16]; A. Sigdel et al. [17], B. D. Smith [18], P. A. Ferraz et al. [19], S. Matsuyama [20], L. C. Carneiro et al. [21] (неплідність корів через патологію ендометрію); S. Pailler et al. [22], R. Nagman [23] (вплив пірометри на репродуктивну здатність дрібних тварин); F. M. Dalanezi et al. [24], Y. Lavon et al. [25], N. Wang et al. [26] (вплив патогенів, що спричиняють мастит, на порушення репродуктивної функції корів); E. Skovorodin et al. [27] (вплив захворювань яйцеводів на репродуктивну

здатність корів); D. Hartmann et al. [28] (вплив цервіциту у корів та відтворення); R. Santacruz-Márquez et al. [29], M. Tidière et al. [30], A. M. Polonio et al. [31] (вікові зміни та їх вплив на репродуктивну функцію); K. A. Dimac-Stohl et al. [32] (вплив екологічних факторів на спонтанний аборт та пригнічення репродуктивної функції самок); M. V. Macchi et al. [33], L. Aymée et al. [34] (лептоспіроз як причина неплідності худоби); C. F. Oguejiofor et al. [35], P. Gisbert et al. [36], O. Sahin et al. [37] (вплив збудників інфекційних хвороб на репродуктивні розлади у худоби); K. Wang et al. [38], O. O. Uchewa et al. [39], M. Khushboo et al. [40] (вплив різних речовин на пошкодження сім'яників тварин); A. T. B. Guimarães [41] (вплив окремих екологічних чинників на репродуктивну здатність самців); F. A. V. D. Leal et al. [42], C. Lea et al. [43], B. W. Christensen et al. [44] (вплив запалення передміхурової залози на відтворювальну функцію тварин). Безумовно, наукові доробки українських та закордонних вчених сприяли розв'язанню деяких проблем, хоча окремі питання до нині не привернули належної уваги дослідників.

Украї важливо зазначити, що для встановлення фактичних даних та обставин правопорушення щодо здоров'я і життя тварин, у судочинстві застосовуються спеціальні ветеринарні знання, довершеною формою яких є *судово-ветеринарна експертиза* [45]. З огляду на це, маємо наголосити, що такий різновид тілесних ушкоджень тварин як втрата репродуктивної здатності внаслідок ушкодження або травматичне переривання вагітності має не лише загально-ветеринарне, а й судово-ветеринарне значення, оскільки впливає на репродуктивну функцію та здоров'я тварин загалом.

Особливе значення з точки зору судово-ветеринарної експертизи мають травми репродуктивних органів тварин, заподіяні на місці події правопорушення гострими предметами. Проте недостатньо досліджені з позицій судово-ветеринарної експертизи, а також не меншою проблемною є судово-ветеринарна оцінка зазначених травм. Тож, дослідження цього питання вперше у світовій практиці започатковане вченими Харківської наукової судово-ветеринарної школи: розроблена «Методика судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва» (*далі – Методика*), яка нині внесена в державний Реєстр методик судово-ветеринарних досліджень Міністерства юстиції України [46], а також методичні рекомендації «Правила судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини» (*далі – Правила*) [47].

Зважаючи на те, що питання судово-ветеринарної оцінки ушкоджень репродуктивних органів тварин гострими предметами (колючими, ріжучими, колюче-ріжучими, пиляючими, рубуючими) не були предметом системного дослідження науковців та судових експертів-практиків, підтверджує актуальність та перспективність цієї теми як з теоретичного, так і з практичного поглядів, отже, потребує вичерпної аргументації.

Мета дослідження

Мета роботи – охарактеризувати особливості ушкодження тварин, наслідком яких стала втрата їх репродуктивної здатності або травматичне переривання вагітності та обґрунтувати їх судово-ветеринарну оцінку.

Матеріали і методи

Об'єктами судово-ветеринарного дослідження були живі підекспертні тварини та підекспертні труп тварин (як самці, так і самки) у яких констатовано механічні ушкодження статевих органів.

Методологічна основа дослідження базується на використанні загально- та спеціально наукових методів. Із кола загальнонаукових методів використано: аналіз та синтез, індукція й дедукція, аналогія для визначення сутності – категорійного апарату; метод моделювання – для прогнозування та розроблення проблематики судово-ветеринарного визначення втрати репродуктивної здатності тварин і переривання вагітності внаслідок ушкодження.

Із спеціально-наукових методів застосовані клінічний судово-ветеринарний (спрямований на постановлення прижиттєвого судово-ветеринарного діагнозу живої підекспертної тварини з ознаками травм, хвороб, каліцтва, а також визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини тощо) та патоморфологічний судово-ветеринарний метод (для постановки посмертного судово-ветеринарного діагнозу, визначення ступеня тяжкості тілесних, ушкоджень тварини, виявлення ознак насильницької смерті).

Емпіричну базу дослідження становить аналіз висновків експертів за результатами проведення судово-ветеринарної експертизи щодо жорстокого поводження з тваринами, проведених упродовж 2010–2024 років у Бюро судово-ветеринарних досліджень Харківської державної зооветеринарної академії (нині – *Державний біотехнологічний університет*) та Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України.

Результати та їх обговорення

1. Загальні методичні положення

Більшість зареєстрованих травм статевих органів тварин заподіюються дією тупих та гострих предметів з обмеженою поверхнею, під час дорожньо-транспортних пригод за участі тварин, у разі вогнепальної травми, під час статевого акту, зубами інших тварин. У самців за локалізацією найчастіше реєструються ушкодження сім'яників та їх придатків (31 %), мошонки (синці, садна, рани, крововиливи в тканину сім'яників, розрив їх оболонок) (15 %) та/або статевого члена (синці, садна, крововиливи в кавернозні тіла) (36 %), а також поєднані ушкодження сім'яників, мошонки і статевого члена (18 %).

Тяжкі травми статевих органів в нашій судово-ветеринарній практиці реєструвались особливо в нинішніх воєнних умовах від вибухової або

осколкової травми (31 %), а також під час дорожньо-транспортної пригоди за участю тварин (19 %), боїв за участю тварин, а також напад одних тварин на інших (19), ударяння ногою людини (9 %), виробничі травми (22 %) тощо, отже, заподіюються гострими (42 %) або тупими (58 %) предметами. Проникаючі травми статевих органів самців зустрічаються значно рідше. Серед усіх органів розмноження, сім'яники з придатками, а також мошонка є найбільш вразливими. Травми сім'яників поділяють на забої або, якщо є розрив білкової оболонки – розриви; розчавлення, травматична ампутація. Ізольовані травми мошонки в судово-ветеринарній практиці зустрічались рідко і зазвичай вони утворюються внаслідок опіків, відривів або проникаючих ушкоджень.

Рани (різані, колоті, кусані) мошонки були від невеликих, поверхневих до обширних рваних. Крім того, ушкодження мошонки, сім'яників з їх придатками, статевого члена були характерні для транспортної, вогнепальної та вибухової травми. Вони ускладнювались гематомами, розривами оболонок і тканин сім'яників, травматичною ампутацією статевого члена.

Травми статевого члена мали різні механізми. Відтак, перелом статевого члена у вигляді розриву печеристих тіл, найчастіше відбувається, коли зазначений орган із зусиллям згинається під час статевого акту, тому така травма часто супроводжується ушкодженням сечостатевого каналу. Також вогнепальні поранення часто супроводжуються ушкодженням сечостатевого каналу.

Ускладненнями ушкоджень статевих органів є інфекції, включаючи некротичні інфекції, втрата тканин (дефект «тканина-мінус»), еректильна дисфункція, гіпогонадизм, обтураційне безпліддя та рубцювання уретри з наступним порушенням її прохідності. В судово-ветеринарній практиці ці явища оцінюють з плином часу, адже ступінь тяжкості шкоди здоров'ю тварини може суттєво змінитись, проти попередніх термінів, про що обов'язково судово-ветеринарний експерт має вказати у висновку експерта. Однією із обов'язкових умов врахування зазначених ускладнень, є їх причинно-наслідковий зв'язок із травмою. Це обґрунтовується тим, що з одного боку ушкодження можуть бути не суттєвими (синці мошонки, гематоми сім'яників тощо), адже завершення травматичної хвороби відбудеться у термін до 21 доби, з іншого боку – вплив забою та струсу сім'яників і їх придатків буде суттєвим.

Найбільш чутливими до ушкодження є сперматогенний епітелій сім'яників та фолікулярний епітелій яєчників. Порушення сперматогенезу й овогенезу прямо залежить від тривалості й ступеня вираженості розладу кровообігу, оскільки наслідком синців мошонки й гематом сім'яників може стати фіброзне переродження тканин цих органів, а у разі задіяння у цьому процесі сім'явиносних протоків – стійка (незворотна) аспермія.

Крім того, у більшості випадків, травмування зовнішніх статевих органів призводить до посттравматичного епідіміту та орхоепідіміту, наслідком якого є безпліддя тварини. Слід

особливо акцентувати увагу, що під час ушкодження зовнішніх статевих органів, особливо у самців, може виникати шокогенна реакція, зумовлена тим, що зазначені органи є специфічною рефлексогенною зоною. Наслідком такої травми за певних умов є зупинка серця та раптова смерть тварини, що в судово-ветеринарній експертизі оцінюється як тяжке тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння. Під час судово-ветеринарного розтину трупів тварин реєструються патоморфологічні зміни, характерні для «гострої смерті».

Водночас конкретизуємо, якщо під час судово-ветеринарного розтину трупа тварини виявлені хоч будь-які ушкодження статевих органів (як зовнішніх, так і внутрішніх), для гістологічного дослідження необхідно відібрати, крім стандартно визначених зразків внутрішніх органів, ще й сім'яники з придатками, оточуючі їх тканини, ділянки статевого члена, якщо в ньому зареєстровані ушкодження.

Ушкодження статевих органів самок тварин може відбуватись в результаті злочинних діянь, пов'язаних із жорстоким поводженням. Внутрішні статеві органи самок тварин (яєчники, яйцепроводи, матка, піхва, присінок піхви) ушкоджуються значно рідше, зокрема це може бути під час вогнепальних або осколкових поранень, заподіяння ушкоджень гострими предметами з проникненням в черевну та/або тазову порожнину (*рис. 1*), а також у разі дефектного виконання оперативних втручань на них. Проте, ушкодження зовнішніх статевих органів самок реєструються під час як природного, так і штучного їх осіменіння, дефектного надання родової допомоги, а також під час насильницьких дій щодо тварини, спрямовані на задоволення статевої пристрасті людиною тощо.

Рис. 1. Різана рана матки суки з проникненням у її порожнину.

Із архіву Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (2024).

Об'єктами судово-ветеринарного дослідження та оцінювання втрати репродуктивної здатності й переривання вагітності внаслідок ушкодження є тварини незалежно від використання (домашні, дикі, сільсько-господарські, екзотичні, зоопаркові), належності тварини (безпритульні, комунальної, приватної, державної), умов мешкання (в природних умовах, у неволі), продуктивності (продуктивні та/або непродуктивні), місця утримання (безпритульні, агрофірм, домашні, дикі, зоопаркові), цілей використання

(у розважальних, видовищних, кінематографічних, спортивних та спеціальних заходах, в експериментальних цілях), віку (зрілі, молодняк, старі), статі (самки, самці).

Суб'єктами таких досліджень є судово-ветеринарні експерти. У разі відсутності такого експерта, ветеринарне дослідження тварини може провести лікар ветеринарної медицини, який має освітній рівень «спеціаліст» або «магістр» і є компетентним у сфері судово-ветеринарної діяльності. Проте тяжкість шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, а також каліцтво і причино-наслідковий зв'язок між ушкодженням та ризиками здоров'я тварини визначає виключно судово-ветеринарний експерт.

Предметом судово-ветеринарного дослідження є сукупність фактичних даних та обставин кримінального провадження (справи), пов'язаних із визначенням судоветекспертом шкоди, заподіяної здоров'ю і життю тварини у зв'язку із втратою твариною репродуктивної здатності й переривання вагітності внаслідок ушкодження, шляхом проведення всебічного дослідження об'єктів, як носіїв інформації, із застосуванням відповідних засобів (методів) з метою розв'язання діагностичних та ситуаційних завдань.

Під час судово-ветеринарного дослідження тварини з ушкодженнями репродуктивних органів використовують такі методики та методичні рекомендації: «Методику судово-ветеринарного дослідження живої підекспертної тварини» [48], «Методику судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва» [46], методичні рекомендації «Правила судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини» [47], «Методику судово-ветеринарної експертизи трупів тварин» [49], «Методику судово-ветеринарної експертизи трупів тварин за їх різних станів та виду смерті» [50].

2. Травматична втрата репродуктивної здатності

Репродуктивною здатністю (фертильністю) тварин слід вважати стан фізичної можливості до парування, запліднення, виношування плоду, пологів, можливості настання наступної вагітності. На неї впливають вид, вік, порода тварин, маса тіла, стреси, деякі захворювання статевих органів, через вплив на гормональний фон, непрохідність яйцепроводів тощо. Проте у цій роботі увагу буде зацентровано на такому ветеринарному аспекті як травматична втрата репродуктивної здатності тварин. Відповідно до п. 1.14 «Правил» [47], з точки зору судово-ветеринарної експертизи під тілесними ушкодженнями (травмою) необхідно розуміти шкоду здоров'ю у вигляді тимчасового або стійкого його розладу, каліцтва або смерті тварини, що виникло від дії одного або кількох травмуючих чинників зовнішнього середовища (фізичних: механічних, барометричних, термічних, променевих; хімічних, біологічних) і проявляється порушенням анатомічної цілісності, структури та функції тканин, органів чи частин тіла тварини. Відтак, під *травматичною втратою репродуктивної здатності* тварини (самця і самки) необхідно розуміти втрату здатності до

парування, зачаття чи запліднення, виношування плоду, а також пологів та можливості настання наступної вагітності. Це може проявлятися втратою репродуктивних органів у зв'язку з травмою травми, перериванням вагітності внаслідок ушкодження, незалежно від строку останньої, і за відсутності патології. Для визначення втрати репродуктивної здатності тварини необхідна наявність причинно-наслідкового зв'язку між заподіяними тварині ушкодженнями, встановленими фізикальними методами судово-ветеринарного дослідження, і втратою репродуктивної здатності або перериванням вагітності.

Втрата будь-якого статевого органу, якщо його видалено шляхом оперативного втручання з господарською або естетичною метою, наприклад, кастрація тварини, овариоектомія, гістеректомія тощо не є предметом судово-ветеринарної експертизи. Це пояснюємо тим, що предметом судово-ветеринарної експертизи є ушкодження, заподіяні в процесі реалізації злочинного умислу щодо здоров'я і життя тварин, коли в діях суб'єкта злочину є ознаки насилля над твариною, до прикладу, жорстоке поводження, браконьєрство, екоцид, порушення правил утримання й експлуатації тварин тощо. На противагу цього, обґрунтоване і прямо не заборонене оперативне втручання з господарською або естетичною метою не містить злочинного умислу щодо посягання на здоров'я і життя тварин.

Також вище окреслені оперативні втручання хоч в тій чи іншій мірі змінюють екстер'єр тварини, до прикладу: кастрація тварин тощо, порушують анатомічну цілісність тканин, органів, частин тіла та їх функції, проте не є предметом судово-ветеринарної експертизи, адже виконуються з господарською або естетичною метою та не проявляються невластивими тварині фізичними вадами, незвичним, протиприродним, скаліченим, понівеченим, потворним, дуже негарним, огидним, жакливим, відразливим її видом, що узгоджується з вимогами п. 2.7 «Правил» [47].

3. Травматичне переривання вагітності

Переривання вагітності тварин через ушкодження будь-якої етіології в судово-ветеринарній експертизі оцінюється незалежно від строків вагітності, що узгоджується із п. 2.2.4. Правил [47]. Приведемо приклад із практики судово-ветеринарної експертизи. Відтак, сука за кличкою Берта була доставлена у клініку ветеринарної медицини з вогнепальним пораненням. Тварина не опиралась на кінцівки, спостерігався опістотонус. Під час повороту голови були виражені больові напади. Під час клінічного огляду в ділянці черевної порожнини з лівого боку помітні 2 ранових отвори розміром 3–4 мм, кілька ранових отворів зафіксовано в ділянці голови та ший (рис. 2).

Рентгенологічними дослідженнями встановлено наявність сторонніх предметів в проекції 6-го поперекового хребця ліворуч, 5-го шийного хребця праворуч, 1-го шийного хребця ліворуч, один сторонній предмет всередині черепної порожнини і кілька – в лицевій частині черепа. Всі сторонні предмети однакового зовнішнього вигляду, рентгенщільні, їх діаметр – близько 4 мм. Спостерігається уламковий перелом 2 шийного хребця.

Тварина загинула. У тілі матки містяться 4 плода, строком вагітності – 30–35 діб (рис. 2б).

Під час судово-ветеринарного розтину виявлене проникаюче ушкодження в мозкову порожнину без ушкодження головного мозку, а також проникаюче ушкодження черевної стінки із ушкодженням матки – є тяжким тілесним ушкодженням, небезпечним для життя в момент заподіяння (рис. 2а). Решта виявлених тілесних ушкоджень (в ділянці ший ліворуч, біля лівої вушної раковини, не проникаюче ушкодження в передлопатковій ділянці зліва (в проекції передвісного м'яза; в ділянці попереку) є ушкодженнями середньої тяжкості.

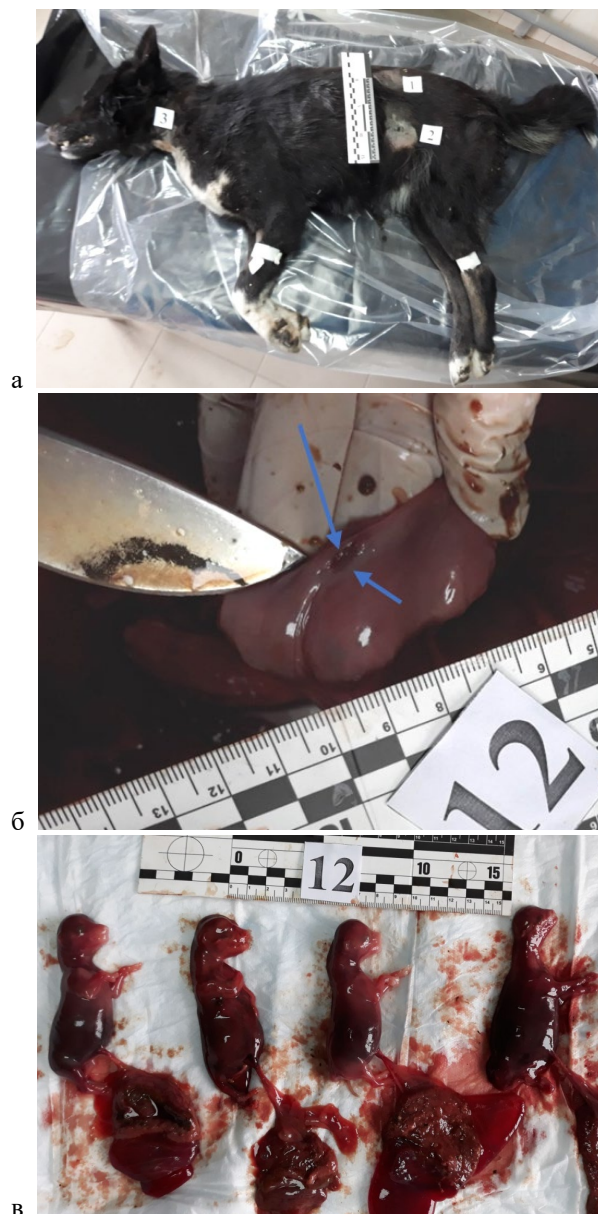

Рис. 2. Травматичне переривання вагітності у суки за кличкою Берта внаслідок ушкодження високошвидкісними кінетичними снарядами:

а – зовнішній вигляд трупа суки (цифрами показано ранові входні отвори на трупі); б – рановий отвір в матці трупа суки (вигляд з боку серозної оболонки, показано стрілками); в – чотири сформовані плоди, що вилучені із матки (строк вагітності тварини близько 30–35 діб).

Із архіву Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (2023).

Механізмом спричинення тілесних ушкоджень, виявлених в трупі собаки за кличкою Берта, є *забій і пробиття*, що морфологічно проявляється наявністю вхідних отворів діаметром 0,3–0,4 мм. Ушкодження могли бути спричинені високошвидкісним кінетичним снарядом.

Усі ушкодження, виявлені у трупі собаки за кличкою Берта, є прижиттєвими. Виникнути самостійно під час життя тварини вони не могли, а є наслідком дій екзогенного (зовнішнього) походження.

Від дії нанесених травм у суки за кличкою Берта розвинувся тяжкий травматично-больовий шок. Ушкодження носили надзвичайно болісний характер від моменту ушкодження до настання смерті, спричинили тяжкий, гострий, тривалий фізичний біль в посттравматичному періоді, а також заподіяли значні страждання тварини перед смертю.

Судово-ветеринарний діагноз: проникаючі вогнепальні рани в ділянці голови і черевної стінки; не проникаюче ушкодження в передлопатковій ділянці зліва (в передвісному м'язі); не проникаючі вогнепальні рани шиї, попереку; наявність у раневих каналах частинок дробового заряду; вогнепальне ушкодження тіла матки із проникненням у порожнину органа (*рис. 2б*); плямисті крововиливи в обох легенях.

Отже, вище наведений приклад із практики судово-ветеринарної експертизи щодо вогнепального ушкодження суки за кличкою Берта свідчить, що травматичне переривання вагітності у цієї тварини має прямий необхідний причинно-наслідковий зв'язок, оскільки власне переривання вагітності відбулося не лише через загибель суки внаслідок її вогнепального ушкодження, а й у зв'язку з проникаючим ушкодженням матки, в якій розвивалися плоди.

Інший випадок із практики судово-ветеринарної експертизи свідчить, що травматичне переривання вагітності косулі відбулося через смерть тварини виключно від вогнепального ушкодження (*рис. 3а*), наслідком якого був розрив спинного мозку і його оболонок на рівні 7-го шийного сегмента, а також розрив правого та лівого вагосимпатичних стовбурів в результаті чого виник параліч тіла з порушенням всіх життєво-важливих функцій організму тварини; гостра крововтрата, яка виникла через травматичний розрив правої та лівої яремних вен, правої та лівої загальних сонних артерій, а також геморагічний, ішемічний та гіповолемічний, травматично-больовий шок тяжкого ступеня. При цьому статеві органи не були ушкоджені. На момент смерті косуля, труп якої було досліджено, знаходилась у *стані вагітності*. У матці виявлено два плоди віком приблизно 3 місяці (*рис. 3б*).

Проілюструємо ще кілька прикладів травматичного переривання вагітності у дикої свині (*рис. 4*) та зайчича (*рис. 5*), у яких під час судово-ветеринарного розтину трупа виявлено смертельне вогнепальне ушкодження, проте статеві органи, зокрема й матка з плодами, ушкоджені не були.

Отже, травматичним перериванням вагітності, є і такі ушкодження, заподіяні тварині, які призводять до смерті самки, проте прямо не ушкоджують статевих

органів. З точки зору судово-ветеринарної експертизи вони оцінюються як шкода, заподіяна тварині тяжкого ступеня. Травматичне переривання вагітності необхідно диференціювати від патологічної вагітності, яка супроводжується порушенням фізіологічних процесів в організмі вагітної самки та в організмі плода, яка також може закінчитись перериванням вагітності внаслідок абортів, мацерації плодів тощо.

Рис. 3. Травматичне переривання вагітності у козулі звичайної внаслідок вогнепального ушкодження: а – вхідний рановий отвір в проєкції 7-го шийного хребця в задній третині шиї, ліворуч (показано стрілкою); б – два сформованих плоди, що вилучені із матки трупа козулі (строк вагітності тварини близько 90 діб).

Із архіву Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (2024).

4. Травматична втрата статевих органів

Стійкою, тобто постійною і повною втратою будь-якого статевого органа є повне фізичне його відокремлення від тіла тварини, а також, якщо в організмі тварини настав такий стан, коли протягом усього її життя у посттравматичному періоді існує повна незворотна втрата функцій, притаманних втраченому органу, котра повністю вже ніколи не відновиться (афункція). Проте, частковою втратою будь-якого статевого органа є такий стан, коли відбулось не повне його відокремлення від тіла тварини, а також, якщо настав посттравматичний парез цього органа, в результаті чого він не може в достатній мірі виконувати свої специфічні функції (*функціональна втрата*) для забезпечення природної життєдіяльності тварини. Це узгоджується із п. 2.6 «Правил» [47].

Рис. 4. Вміст мати дикої свині, смерть якої настала від вогнепального ушкодження:
а – загальний вигляд труп дикої свині з вхідним рановим отвором; б – загальний вигляд матки свині із плодами;
в – плоди поросят.

Із архіву Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (2024).

Рис. 5. Вміст матки зайчихи, смерть якої настала від вогнепального ушкодження:
а – загальний вигляд зайчихи із вхідним вогнепальним отвором; б – матки зайчихи; в – плоди зайченят.

Із архіву Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (2024).

Перш ніж схарактеризувати травматичну ампутацію статевих органів у тварин, надамо дефініцію «ампу́тація». Відтак, ампутація (*amputo* – відрізати, лат.) – повне відтинання периферичної частини будь-

якого органа (статевого члена, мошонки тощо) або частини тіла (кінцівки, хвоста). Ампутація статевих органів внаслідок ушкодження призводить до стійкої втрати органа або ділянки тіла. Тож окремо

схарактеризуємо такий різновид втрати репродуктивної здатності самців як *травматична ампутація статевого члена та/або мошонки*. Відтак, *стійкою (повною) втратою* статевого члена є повне механічне його відокремлення від тіла тварини на рівні кореня (фізична втрата) або, якщо статевий член морфологічно цілісний, проте настав такий стан, коли в посттравматичному періоді тварини існує повна незворотна втрата його функцій, котра повністю вже ніколи не відновиться (функціональна втрата).

Водночас, *частковою втратою* статевого члена є його не повне механічне відділення від тіла тварини на будь-якому рівні (голівки, тіла), а також, якщо настав посттравматичний парез цього органа, в результаті чого він не може в достатній мірі виконувати свої специфічні функції для забезпечення репродуктивної здатності (гіпофункція).

Травматична ампутація статевого члена та розлади здоров'я та/або каліцтво самця обов'язково мають перебувати у прямому причинно-наслідковому зв'язку. Проте, імпотенція самців або неплідність у самок, зумовлена віковими змінами їх організму, не є каліцтвом з точки зору судово-ветеринарної експертизи.

Травматичною ампутацією мошонки слід вважати повне або часткове механічне її

відокремлення від тіла тварини на будь-якому рівні. Вважаємо недоцільним виокремлювати повну і часткову ампутацію мошонки, оскільки її втрата на будь-якому рівні (основи, тіла, верхівки) призводить до втрати нею функцій, як органа для розміщення сім'яників та їх придатків.

Проілюструємо судово-ветеринарну оцінку тілесних ушкоджень пса, що спричинили втрату репродуктивної здатності тварини, прикладом із власної судово-ветеринарної практики. Відтак, об'єктом судово-ветеринарного дослідження був пес віком 4 роки, якому жінка умисно заподіяла тілесне ушкодження у вигляді травматичної ампутації статевого члена за допомогою кухонного ножа (відомо із постанови слідчого). Підекспертний пес належить до класу ссавців, типу хордових, є *хребетною твариною*. Така теза, сформульована у висновку експерта, надасть суб'єкту розслідування можливість кваліфікувати злочинні діяння особи за ознаками статті 299 КК України (жорстоке поводження з тваринами).

Визначаючи тяжкість ушкодження та ознаки каліцтва у підекспертної тварини, пов'язаної із ушкодженням статевих органів, судово-ветеринарному експертові доцільно дотримуватись алгоритму, який подано на **рис. 6**.

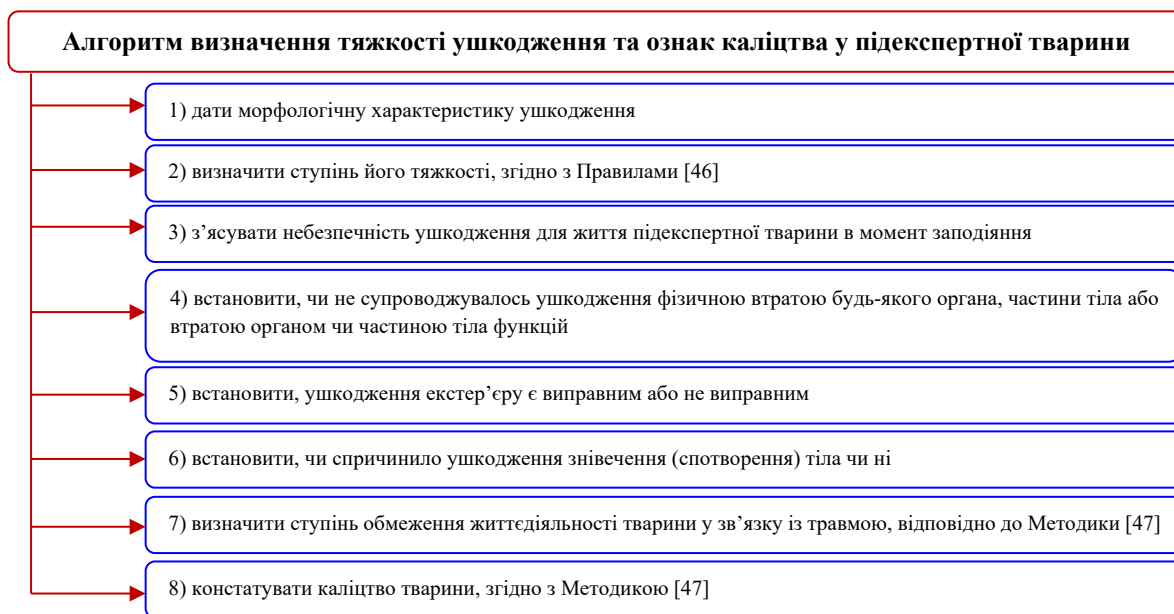

Рис. 6. Блок схема: «Алгоритм визначаючи тяжкості ушкодження та ознак каліцтва у підекспертної тварини»

Відтак, у підекспертного пса встановлено такі ушкодження (судово-ветеринарний діагноз): травматична ампутація статевого члена та гематома крайньої плоті статевого члена (**рис. 7**). Характером ушкодження є різана рана, що знаходиться у пахвинній ділянці. Її форма півмісяцева; за зведених країв – лінійна; довжина переважає над шириною та глибиною; краї: рівні, гладенькі, слабо синюшні; кінці рани з насічкою; рана зяє.

Механізмом утворення рани в ділянці статевого члена є дія предмета з гострим лезом у вигляді тиску на тіло тварини в точці початку руху травмуючого знаряддя, прогинання тканин тіла під його дією, протягування леза по тілу, розсікання тканин, поступове зменшення тиску ріжучого предмета на тіло в момент припинення його руху. Відтак, остання

утворилась в результаті травматичної ампутації статевого члена від дії механічного знаряддя травми, яким міг бути кухонний ніж.

Характером ушкодження крайньої плоті статевого члена є гематома – заповнена кров'ю порожнина крайньої плоті, що утворилася внаслідок внутрішньої кровотечі. Механізмом її утворення є дія тупого травмуючого предмета з обмеженою поверхнею.

Судово-ветеринарним експертом констатовано, що ушкодження, заподіяні підекспертному псу, могли виникнути у час і за обставин, зазначених у постанові слідчого. Беручи до уваги характер та локалізацію травм, останні виникнути самостійно без стороннього втручання не могли.

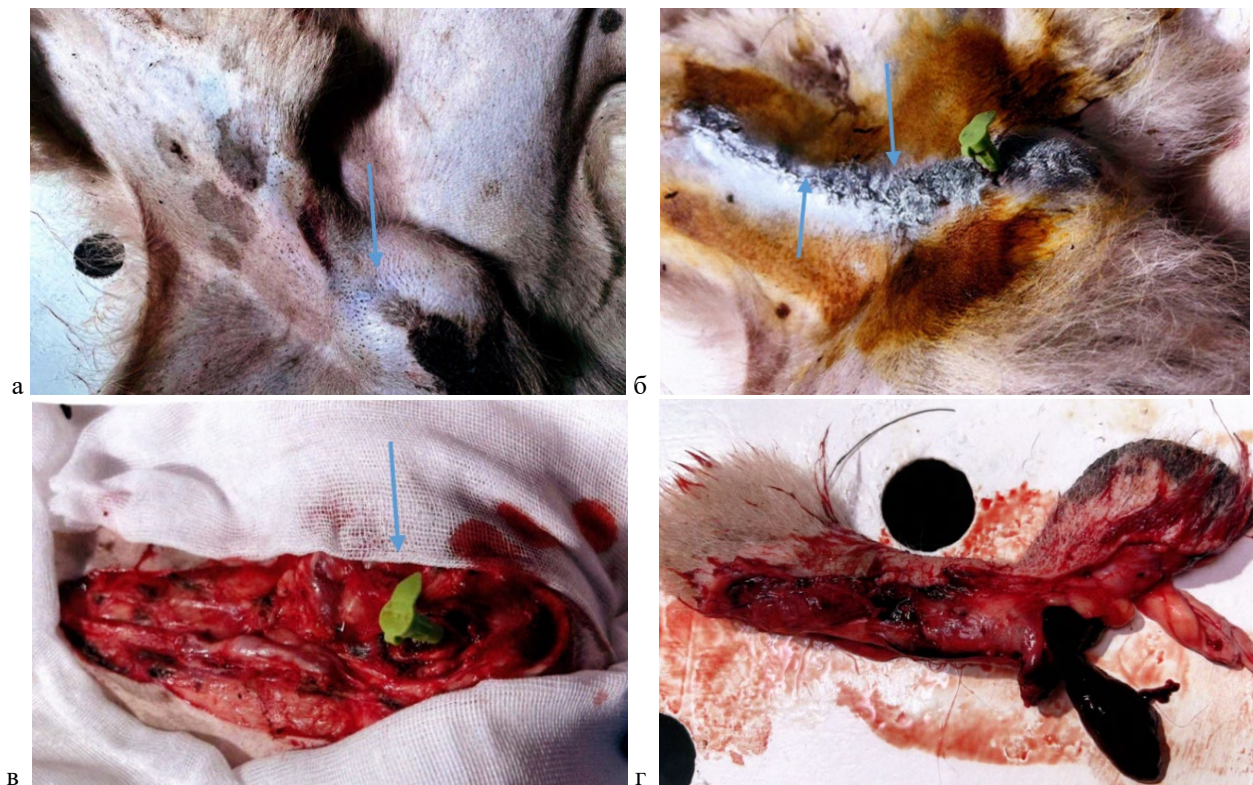

Рис. 7. Травматична ампутація статевого члена у підекспертного пса:

а – гематома крайньої плоти статевого члена пса; б – вигляд ділянки статевого члена після хірургічної операції; в – вигляд ділянки статевого члена пса під час хірургічної операції. У сечостатевий канал вставлена уретростома; г – залишки ампутованого статевого члена пса.

Із архіву Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (2023).

5. Ступінь тяжкості тілесних ушкоджень

Тяжкість ушкоджень, зокрема й статевих органів, відповідно до «Правил» [46], вимірюється ступенями. Тож застосовують три ступеня: тяжкі тілесні ушкодження (небезпечні для життя тварини в момент заподіяння; втрата органа або ділянки тіла; не виправне знівечення екстер'єру тварини; травматичне переривання вагітності); середньої тяжкості (відсутні критерії і ознаки тяжких тілесних ушкоджень; стійка тривала втрата здатності до виконання корисної роботи строком понад 21 добу) й легкі (із незначними скороминущими наслідками, тривалістю не більш як 6 діб; із короточасним розладом здоров'я тварини та/або втратою загальної здатності до виконання корисної роботи тривалістю понад 6 діб, але не більше як 21 добу).

Проілюструємо судово-ветеринарну оцінку ступеня тяжкості тілесних ушкоджень у пса, якому його власниця ампутувала статевий член за допомогою кухонного ножа, що у свою чергу, спричинило втрату репродуктивної здатності, прикладом із власної судово-ветеринарної практики. Відтак, слід констатувати, що ушкодження, у вигляді травматичної ампутації статевого члена, є шкодою, заподіяною здоров'ю тварини тяжкого ступеня за критерієм небезпеки для життя пса в момент заподіяння у зв'язку із можливою значною крововтратою, загрозливою для життя тварини, відповідно до п. 2.5.33 Правил [46], проте гематома крайньої плоти статевого члена не становить небезпеки для життя пса у посттравматичному періоді.

Тяжке тілесне ушкодження у пса кваліфікується за критерієм стійкої й повної втрати органа (статевого члена, а також втрата здатності до парування), відповідно до п. 2.6.2 Правил [46].

Ушкодження, у вигляді гематоми препуцію, є шкодою, заподіяною здоров'ю тварини легкого ступеня із скороминущими наслідками, тривалістю не більше як 6 діб, яке не призвело до короточасного розладу здоров'я та короточасної втрати здатності до виконання твариною корисної роботи, відповідно до п.п. 4.1а та 4.2а Правил [46].

Надаючи експертну оцінку ушкодженню екстер'єра підекспертного пса слід зазначити, що відповідно до п. 2.7.1 Правил [46] таким ушкодженням є «порушення анатомічної цілісності тканин, органів, частин тіла та порушення їх функцій, що виникає внаслідок дії зовнішніх ушкоджуючих чинників». Залежно від його виправності воно може бути виправним і не виправним, а також таким, що знівечує (спотворює) чи не знівечує (не спотворює) екстер'єр. Також згідно із п. 2.7.2 Правил [46] виправністю ушкодження є значне зменшення вираженості патологічних змін (рубця, деформації, збільшення обсягу рухливості частин тіла тварини тощо), з часом чи під дією нехірургічних засобів. Коли ж для усунення патологічних змін необхідне оперативне втручання, то ушкодження екстер'єру вважається не виправним.

Експертне оцінювання ушкодження екстер'єру, що призвело до каліцтва тварини, повинне проводитись за наслідками, котрі сформувалися з часом і

мають остаточний (сталій) вигляд посттравматичних ушкоджень тіла без хірургічного втручання, проте не раніше ніж через 60–90 діб від терміну травмування, оскільки протягом певного періоду можливі інволютивні зміни таких рубців, відновлення функції органів або ділянок тіла. Проте, у випадку явного, безумовного й безсумнівного знівечення екстер'єру тварини (як, наприклад, травматична ампутація статевого члена) судово-ветеринарний експерт може остаточно кваліфікувати каліцтво одразу після травмування, не очікуючи повного загоєння травми.

У зв'язку із вище зазначеним, травматична ампутація статевого члена є невинуватим ушкодженням екстер'єру підекспертного пса, відповідно до п.п. 2.7.1 та 2.7.5 Правил [46], проте гематома крайньої плоти статевого члена не є ушкодженням екстер'єру тварини.

Вирішуючи питання про знівечення (спотворення) екстер'єру підекспертної тварини через травматичну ампутацію статевого члена, судово-ветеринарний експерт констатував, що відповідно до п. 2.7.3 Правил [46], експертне оцінювання знівечення екстер'єру тварини здійснюють, виходячи із загальноприйнятих уявлень про зовнішній вигляд тварини, який виражений у пропорціях, гармонійності й особливостях форми тіла, властивих породи, статі, віку й типу конституції тварини. Проте вік, стать, порода, здатність до виконання корисної роботи підекспертної тварини під час вирішення цього питання до уваги не беруться.

Варто наголосити, що в аналізованій експертній ситуації знівеченням екстер'єру тварини є невластиві їй фізичні вади, котрі проявляються незвичним, протиприродним, скаліченим, понівеченим, спотвореним, жажливим, відразливим виглядом тварини. Виходячи з цього, наголошено, що травматична ампутація статевого члена у пса не призвела до спотворення, жажливого, відразливого вигляду тварини, оскільки зона ушкодження знаходиться в пахвинній ділянці та прикрита крайньою плоттю статевого члена, отже, є не помітною. Таким чином, травматична ампутація статевого члена та гематома його крайньої плоти в сукупності не призвели до знівечення (спотворення) екстер'єру підекспертної тварини.

Визначаючи тяжкість тілесних ушкоджень та каліцтво тварини, судово-ветеринарний експерт має об'єктивно схарактеризувати, які наслідки зазначеного ушкодження відобразились на ступені обмеженості життєдіяльності тварини. Для цього можна додатково залучати лікарів ветеринарної медицини, котрі спеціалізуються у сфері ветеринарної хірургії, репродуктології, експертів з оцінки порід тварин, а також інших фахівців.

Судово-експертна тактика визначення каліцтва тварин, наслідком якої стала втрата репродуктивної здатності тварин і переривання вагітності показано на **рисунку 8**.

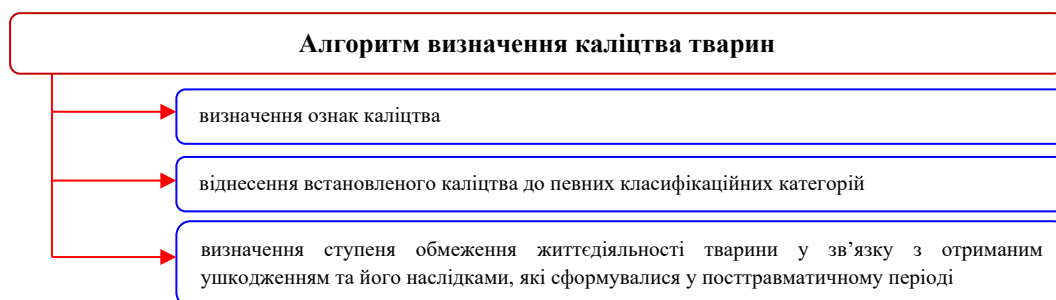

Рис. 8. Блок-схема «Алгоритм визначення каліцтва тварин, наслідком якої стала втрата репродуктивної здатності тварин і переривання вагітності»

6. Каліцтво тварини внаслідок травматичної ампутації статевих органів

Вирішуючи питання про каліцтво тварин внаслідок травматичної ампутації статевих органів, судовий експерт має констатувати, що каліцтвом є «стійкі розлади здоров'я тварини внаслідок тілесного ушкодження чи його наслідків, вроджених вад розвитку, захворювань, нещасного випадку, що призвело до повної або часткової втрати будь-якого органа чи ділянки тіла тварини, або до повної чи часткової втрати лише функцій органа чи ділянок тіла тварини, що при взаємодії тварини із зовнішнім середовищем може призвести до стійкої втрати або значного обмеження можливості забезпечувати фізіологічні прояви життєдіяльності на рівні з іншими тваринами цього ж виду (харчування, розмноження, орієнтація та переміщення в просторі, координація рухів, ведення природного способу життя, контакту з іншими тваринами, самозахисту, здатності до

виконання корисної роботи тощо), а також спотворює зовнішній вигляд тварини через знівечення частин тіла в результаті деформації, а також їх фізичної відсутності» (п/п 2 п. 2.6.1 «Правил» [46] та п. 8.1.1 Методики [47]).

Виходячи із значення дефініції «каліцтво», тілесне ушкодження, наслідком якого стала травматична ампутація статевого члена є *стійким каліцтвом пса*, адже зазначене ушкодження призвело до стійкої, повної втрати органа (статевого члена), отже, при взаємодії тварини із зовнішнім середовищем спричинить у подальшому виражену втрату можливості забезпечувати твариною фізіологічні прояви життєдіяльності на рівні з іншими тваринами цього ж виду, зокрема до втрати репродуктивної здатності, тобто повної неможливості парування, відповідно до Правил [46] та Методики [47], проте гематома крайньої плоти статевого члена не призвела до каліцтва пса. Окрім того, слід зазначити, що

виявлені ушкодження у підекспертного пса сумісні з життям.

Судово-експертним дослідженнями встановлено, що між спричиненими псу тілесними ушкодженнями за встановлених обставин і розладом його здоров'я існує прямий необхідний причинно-наслідковий зв'язок.

Крім того, не є каліцтвом, з точки зору судово-ветеринарної експертизи, якщо орган видалений шляхом оперативного втручання з господарською або естетичною метою [47].

Встановлено, що слідами на тілі підекспертного пса, які свідчать про заподіяння йому болю, є рана, яка утворилась в результаті травматичної ампутації статевого члена та гематома крайньої плоти. Під час спричинення тілесних ушкоджень підекспертному псу, тварина відчувала гострий тривалий фізичний біль, проявляла страждання і мучення від спричинених травм (тілесних ушкоджень). Встановлено, що зазначені ушкодження, тварина отримати самостійно, без стороннього втручання, не могла.

7. Алгоритм призначення та проведення судово-ветеринарного дослідження

Приведений автором цього повідомлення – приклад із експертної практики, націлює на теоретичні узагальнення та розробку алгоритму призначення та проведення судово-ветеринарної експертизи, а також взаємодії суб'єкта розслідування злочину жорстоке поводження з тваринами із судовим експертом. У зв'язку з цим, наголошуємо, що для оперативного з'ясування фактичних даних і обставин правопорушення, вчиненого проти здоров'я і життя тварин (загибель, травмування тощо) необхідно дотримуватись такого алгоритму дій, який включає наступне:

- виклик поліції на місце події за номером «102» та повідомлення оператора про необхідність прибуття слідчо-оперативної групи;

- складання письмової заяви про кримінальне правопорушення;

- залучення поліцією фахівця ветеринарної медицини для огляду місця події (ОМП) та складання протоколу такого огляду. Якщо відомо, хто міг вчинити кримінальне правопорушення – необхідно надати цю інформацію слідчо-оперативній групі;

- надання працівникам поліції письмових та усних пояснень, доказів злочину – фото, відео тощо. Якщо тварині надавалась ветеринарна допомога, бажано надати витяг з амбулаторного журналу клініки ветеринарної медицини, результати техніко-інструментальних та лабораторних діагностичних досліджень тварини тощо;

- занесення органом досудового розслідування (зазвичай це слідчий відділ поліції) даних про подію правопорушення до ЄРДР не пізніше 24 год. після подання заяви про злочин і відкриття кримінального провадження;

- призначення слідчим управлінням поліції слідчого за кримінальним провадженням (з цього моменту починається досудове розслідування, під час якого слідчий зобов'язаний провести всі необхідні слідчі дії, які можуть допомогти встановити склад, обставини злочину та підозрюваного);

- винесення слідчим постанови про призначення судово-ветеринарної експертизи. Тварину має вилучити слідчий для проведення судово-ветеринарної експертизи або передати під відповідальне зберігання власнику тварини або особі, яка опікується твариною;

- скерування матеріалів кримінального провадження і об'єктів дослідження до спеціалізованої експертної установи для проведення судово-ветеринарної експертизи.

У спеціалізованій експертній установі судово-ветеринарна експертиза проводиться за постановою прокурора, слідчого чи дізнавача; ухвалою слідчого судді чи суду; заявою замовника судової експертизи. Украй важливо зазначити, що проведення судово-ветеринарної експертизи відбувається поетапно (рис. 9).

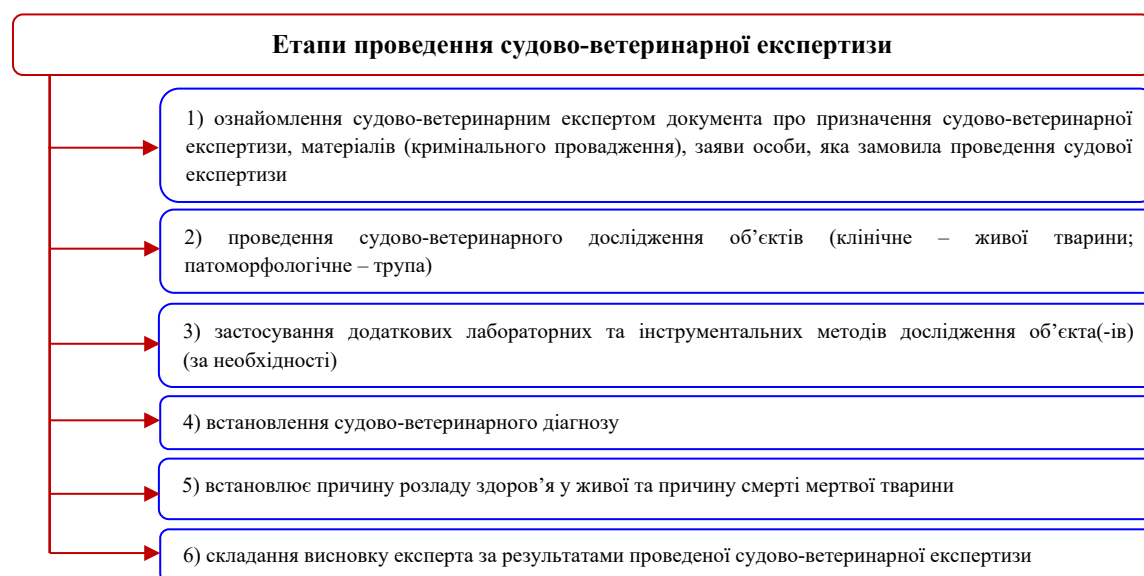

Рис. 9. Блок-схема «Етапи проведення судово-ветеринарної експертизи у разі втрати репродуктивної здатності тварин і переривання вагітності внаслідок ушкодження»

Якщо об'єкт дослідження не надано судово-ветеринарному експерту в строк, встановлений законодавством, складається документ «Повідомлення про неможливість надання висновку експерта».

8. Питання для вирішення судово-ветеринарною експертизою

Виходячи із змісту експертних завдань та аналізу експертної практики, можна сформулювати такий орієнтовний перелік питань, які можуть бути вирішені судовим експертом під час судово-ветеринарного дослідження живої тварини, зокрема й за ушкоджень, наслідком яких стала втрата репродуктивної здатності тварини або травматичне переривання вагітності, з-поміж них такі:

1) До якого виду і класу належить тварина, яку досліджено?

2) Яким з ветеринарної точки зору є характер травматичного переривання вагітності чи втрати репродуктивної здатності тварини та яка їх локалізація?

3) Який механізм утворення?

4) Яка черговість заподіяння ушкоджень, виявлених у тварини?

5) Чи можна за характером ушкодження встановити, яким знаряддям травми вони спричинені?

6) Яка давність виникнення травматичного переривання вагітності або втрати репродуктивної здатності тварини?

7) Якого ступеня тяжкості кожне з ушкоджень, виявлених у тварини?

8) До яких наслідків для здоров'я тварини призвело кожне із спричинених ушкоджень, і якими є наслідки в їх сукупності?

9) Чи є обмеження можливості забезпечувати фізіологічні прояви життєдіяльності підекспертної тварини на рівні з іншими тваринами цього ж виду у зв'язку із травматичним перериванням вагітності або втратою репродуктивної здатності твариною?

10) Чи призвели до каліцтва тварини спричинені їй ушкодження за встановлених обставин як кожне окремо, так і в сукупності?

11) Чи існує причинно-наслідковий зв'язок між спричиненими тварині тілесними ушкодженнями за встановлених обставин і розладом її здоров'я у вигляді травматичного переривання вагітності або втратою репродуктивної здатності?

12) Чи могла тварина отримати тілесні ушкодження та каліцтво самостійно, без стороннього втручання?

13) Чи спричинили виявлені у підекспертної тварини тілесні ушкодження фізичний біль і страждання?

Результати проведення судово-ветеринарного дослідження підекспертної тварини викладаються у висновку експерта. Заключні висновки повинні бути детальним і науково обґрунтованим результатом аналізу фізикальних даних, встановлених під час проведення судово-ветеринарної експертизи.

Висновки

Схарактеризовані особливості ушкодження тварин, наслідком яких стала втрата репродуктивної

здатності або травматичне переривання вагітності, а також обґрунтована їх судово-ветеринарна оцінка, що позитивно вплине на ефективність призначення, проведення й результативність судово-ветеринарної експертизи; створить можливість надання обґрунтованого й об'єктивного висновку експерта як доказу у суді; реалізується судовими експертами України під час проведення судово-ветеринарної експертизи; розширить пізнавальні можливості органів досудового розслідування та суду.

Етапи проведення судово-ветеринарної експертизи включають основні шість позицій, зокрема, ознайомлення судово-ветеринарного експерта з процесуальним документом про призначення судової експертизи; проведення судово-ветеринарного дослідження специфічних об'єктів (живих тварин або трупів), проведення додаткових техніко-інструментальних і лабораторних досліджень; встановлення судово-ветеринарного діагнозу; встановлення причини розладу здоров'я живої тварини або причини смерті тварини; складання висновку експерта за результатами проведеної судово-ветеринарної експертизи.

Якщо під час судово-ветеринарного розтину трупа тварини виявлені хоч будь-які ушкодження статевих органів (як зовнішніх, так і внутрішніх), для гістологічного дослідження необхідно відібрати, крім стандартно визначених зразків внутрішніх органів, ще й сім'яники з придатками, оточуючі їх тканини, ділянки статевого члена, якщо в них виявлені ушкодження.

Травматичним перериванням вагітності, є і такі ушкодження, заподіяні тварині, які призводять до смерті самки, проте прямо не уражають статевих органів. З точки зору судово-ветеринарної експертизи вони оцінюються як шкода, заподіяна тварині тяжкого ступеня за критерієм небезпеки для життя в момент заподіяння.

Травматичне переривання вагітності необхідно диференціювати від патологічної вагітності, яка супроводжується порушенням фізіологічних процесів в організмі вагітної самки та в організмі плода, які також можуть закінчитись перериванням вагітності в результаті абортів, мацерації плода тощо.

Втрата будь-якого репродуктивного органа, якщо його видалено шляхом оперативного втручання з господарською або естетичною метою, до прикладу, кастрація тварини, овариоектомія, гістеректомія тощо не є предметом судово-ветеринарної експертизи.

Запропонований авторами цієї публікації орієнтовний перелік питань, які можуть бути вирішені судовим експертом під час судово-ветеринарного дослідження тварини, зокрема й за ушкоджень, наслідком яких стала втрата репродуктивної тварини або травматичне переривання вагітності, може бути внесений до п. 9.2. «Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та проведення судових експертиз та експертних досліджень».

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження мають зосередитись на встановленні судово-ветеринарних критеріїв оцінювання різної етіології ушкоджень, заподіяних гострими предметами тваринам.

Конфлікт інтересів

Автори стверджують про відсутність конфлікту інтересів щодо їхнього викладу та результатів досліджень.

References

1. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 05.04.2021 No. 23-41-III. (2021). *The Official Bulletin of the Verkhovna Rada* (BVR), 2001, 25–26, 131. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Maistro, D. (2021). liability for the criminal offense of «animal cruelty» (article 299 of the criminal code of ukraine): consideration of judicial practice. *Scientific Works of Kyiv Aviation Institute. Series Law Journal "Air and Space Law"*, 3 (60), 175–182. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.60.15972>
3. Yatsenko, I. V. (2023). Theoretical and epistemological construction of the phenomenon of the severity of harm caused to the health of an animal in forensic veterinary examination. *Forum of Law*, 75 (2), 65–88. doi: 10.5281/zenodo.7699531.
4. Yatsenko, I. V., Parylovskiy O. I. (2022). Animal mutilation as a subject of forensic veterinary examination. *Agrarian Bulletin of the Black Sea Littoral.*, 102–103, 71–86. <https://bbsl37000/abbsl.2022.102.13>
5. Chekan, O. M. (2024). Scientific and practical justification of the correction of reproductive capacity in case of infertility of cows caused by zearalenone and deoxynivalenol. *Extended abstract of doctor's thesis*. Lviv.
6. Kulish, A., & Borodynia, V. (2021). Causes of abortion in bitches. *Conference «Modern Methods of Diagnostic, Treatment and Prevention in Veterinary Medicine»*, 91–92. Retrieved from: <https://nvlvet.com.ua/index.php/conference/article/view/4511>
7. Koshevoy, V., Naumenko, S., Skliarov, P., Fedorenko, S., & Kostyshyn, L. (2021). Male infertility: Pathogenetic significance of oxidative stress and antioxidant defence (Review). *Scientific Horizons*, 24 (6), 107–116. [https://doi.org/10.48077/scihor.24\(6\).2021.107-116](https://doi.org/10.48077/scihor.24(6).2021.107-116)
8. Seradzhimova, A., Kraevskii, A., Chekan, A., & Ponomarenko, V. (2019). Prevention of trauma of the birth canal during the delivery of cows. *Scientific Horizons*, 75 (2), 67–72. <https://doi.org/10.33249/2663-2144-2019-75-2-67-72>
9. Myrofanov, I. (2024). Poniattia «Kalitstvo statevykh orhaniv» v sudovii medytsyni. *Suchasni napriamky rozvytku sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky: zbirnyk Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. (pp. 330–335). Odesa: Vydavnytstvo «Yurydyka». Retrieved from: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/320/9363/21134-1?inline=1> [in Ukrainian]
10. Shkaberin, A. V. (2020). Problems of criminal evaluation of genital injury as one of the features of serious bodily harm. *Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Juridical Sciences*, 4, 212. <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/34>
11. Politova, A., & Akimov, M. (2020). Genitals mutilation as a consequence of intentional grievous bodily injury. *Law Journal of Donbass*, 70 (1), 151–160. <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-70-1-151-160>
12. Bayda, A. O. (2016). To the issue of criminalization of female genital mutilation. *Herald of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 2 (7), 202–210. Retrieved from: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/167875>
13. Yatsenko, I. V. (2024). Sudovo-veterynarna ekspertyza ta otsinka tiazhkosti ushkodzhennia, sprychynenoho vtratoi reproduktyvnoi zdatnosti tvaryny abo travmatychnym pereryvanniam vahitnosti. *Reproduktyvna patolohiia tvaryn: suchasni metody diahnozyky, likuvannia ta profilaktyky: zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoï 85-richchiu vid dnia narodzhennia doktora biolohichnykh nauk, profesora Koshevoho V. P. (1939-2016)*. (pp. 144–150). Kharkiv, Derzhavnyi biotekhnolohichnyi universytet [in Ukrainian]
14. Quan, N., Harris, L. R., Halder, R., Trinidad, C. V., Johnson, B. W., Horton, S., Kimler, B. F., Pritchard, M. T., & Duncan, F. E. (2019). Differential sensitivity of inbred mouse strains to ovarian damage in response to low-dose total body irradiation. *Biology of Reproduction*, 102 (1), 133–144. <https://doi.org/10.1093/biolre/iox164>
15. Puy, V., Barroca, V., Messiaen, S., Ménard, V., Torres, C., Devanand, C., Moison, D., Lewandowski, D., Guerin, M.-J., Martini, E., Frydman, N., & Livera, G. (2021). Mouse model of radiation-induced premature ovarian insufficiency reveals compromised oocyte quality: implications for fertility preservation. *Reproductive BioMedicine Online*, 43 (5), 799–809. <https://doi.org/10.1016/j.rbmo.2021.06.027>
16. Armstrong, C. L., & Baird, A. N. (2024). Abnormalities of the Scrotum and Testes. *Veterinary Clinics of North America: Food Animal Practice*, 40 (1), 69–79. <https://doi.org/10.1016/j.cvfa.2023.09.003>
17. Sigdel, A., Bisinotto, R. S., & Peñagaricano, F. (2022). Genetic analysis of fetal loss in Holstein cattle. *Journal of Dairy Science*, 105 (11), 9012–9020. <https://doi.org/10.3168/jds.2022-22000>
18. Smith, B. D., Poliakowski, B., Polanco, O., Singleton, S., de Melo, G. D., Muntari, M., Oliveira Filho, R. V., & Pohler, K. G. (2022). Decisive points for pregnancy losses in beef cattle. *Reproduction, Fertility and Development*, 35 (2), 70–83. <https://doi.org/10.1071/rd22206>
19. Ferraz, P. A., Poit, D. A. S., Ferreira Pinto, L. M., Guerra, A. C., Laurindo Neto, A., do Prado, F. L., Azrak, A. J., Çakmakçı, C., Baruselli, P. S., & Pugliesi, G. (2024). Accuracy of early pregnancy diagnosis and determining pregnancy loss using different biomarkers and machine learning applications in dairy cattle. *Theriogenology*, 224, 82–93. <https://doi.org/10.1016/j.theriogenology.2024.05.006>
20. Matsuyama, S., Nakamura, S., Minabe, S., Sakatani, M., Takenouchi, N., Sasaki, T., Inoue, Y., Iwata, H., & Kimura, K. (2023). Deterioration of mitochondrial biogenesis and degradation in the endometrium is a cause of subfertility in cows. *Molecular Reproduction and Development*, 90 (3), 141–152. <https://doi.org/10.1002/mrd.23670>
21. Carneiro, L. C., Cronin, J. G., & Sheldon, I. M. (2016). Mechanisms linking bacterial infections of the bovine endometrium to disease and infertility. *Reproductive Biology*, 16 (1), 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.repbio.2015.12.002>
22. Paillet, S., Slater, M. R., Lesnikowski, S. M., Gayle, J. M., Duvieusart, C. B. C. A., Ledesma, E. J., Lee, M. L., Stevens, J. D., & DeClementi, C. (2022). Findings and prognostic indicators of outcomes for bitches with pyometra treated surgically in a nonspecialized setting. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 260 (S2), S49–S56. <https://doi.org/10.2460/javma.20.12.0713>
23. Hagman, R. (2023). Pyometra in small animals 3.0. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 53 (5), 1223–1254. <https://doi.org/10.1016/j.cvsm.2023.04.009>
24. Dalanezi, F. M., Joaquim, S. F., Guimarães, F. F., Guerra, S. T., Lopes, B. C., Schmidt, E. M. S., Cerri, R. L. A., & Langoni, H. (2020). Influence of pathogens causing clinical mastitis on reproductive variables of dairy cows. *Journal of Dairy Science*, 103 (4), 3648–3655. <https://doi.org/10.3168/jds.2019-16841>
25. Lavon, Y., Leitner, G., Kressel, Y., Ezra, E., & Wolfenson, D. (2019). Comparing effects of bovine *Streptococcus* and *Escherichia coli* mastitis on impaired reproductive performance. *Journal of Dairy Science*, 102 (11), 10587–10598. <https://doi.org/10.3168/jds.2019-16673>
26. Wang, N., Zhou, C., Basang, W., Zhu, Y., Wang, X., Li, C., Chen, L., & Zhou, X. (2021). Mechanisms by which mastitis affects reproduction in dairy cow: A review. *Reproduction in Domestic Animals*, 56 (9), 1165–1175. <https://doi.org/10.1111/rda.13953>
27. Skovorodin, E., Bogolyuk, S., & Yurina, A. (2022). Clinical, laboratory, and morphological diagnosis of diseases in the oviducts and paraovarian structures of cows. *Canadian Journal of Veterinary Research*, 86 (3), 194–202.
28. Hartmann, D., Rohkohl, J., Merbach, S., Heilkenbrinker, T., Klindworth, H. P., Schoon, H. A., & Hoedemaker, M. (2016). Prevalence of cervicitis in dairy cows and its effect on reproduction. *Theriogenology*, 85 (2), 247–253. <https://doi.org/10.1016/j.theriogenology.2015.09.029>
29. Santacruz-Márquez, R., Safar, A. M., Laws, M. J., Fletcher, E. J., Meling, D. D., Nowak, R. A., Raetzman, L. T., & Flaws, J. A. (2024). Dietary exposure to di(2-ethylhexyl) phthalate for 6 months alters markers of female reproductive aging in mice. *Biology of Reproduction*, 112 (1), 191–202. <https://doi.org/10.1093/biolre/ioae164>
30. Tidière, M., Müller, P., Sliwa, A., Siberchicot, A., & Douay, G. (2021). Sex-specific actuarial and reproductive senescence in zoo-housed tiger (*Panthera tigris*): The importance of sub-species for conservation. *Zoo Biology*, 40 (4), 320–329. <https://doi.org/10.1002/zoo.21610>

31. Polonio, A. M., Chico-Sordo, L., Córdova-Oriz, I., Medrano, M., García-Velasco, J. A., & Varela, E. (2020). Impact of ovarian aging in reproduction: From telomeres and mice models to ovarian rejuvenation. *The Yale Journal of Biology and Medicine*, 93 (4), 561–569.
32. Dimac-Stohl, K. A., Davies, C. S., Grebe, N. M., Stonehill, A. C., Greene, L. K., Mitchell, J., Clutton-Brock, T., & Drea, C. M. (2018). Incidence and biomarkers of pregnancy, spontaneous abortion, and neonatal loss during an environmental stressor: Implications for female reproductive suppression in the cooperatively breeding meerkat. *Physiology & Behavior*, 193, 90–100. <https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2017.11.011>
33. Macchi, M. V., Suanes, A., Salaberry, X., Dearnas, B. E., Rivas, E., Piaggio, J., & Gil, A. D. (2024). Leptospirosis as a cause of infertility in Uruguayan beef cattle. *Preventive Veterinary Medicine*, 228, 106227. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2024.106227>
34. Aymée, L., Gregg, W. R. R., Loureiro, A. P., Di Azevedo, M. I. N., Pedrosa, J. de S., Melo, J. dos S. L. de, Carvalho-Costa, F. A., de Souza, G. N., & Lilenbaum, W. (2021). Bovine genital leptospirosis and reproductive disorders of live subfertile cows under field conditions. *Veterinary Microbiology*, 261, 109213. <https://doi.org/10.1016/j.vetmic.2021.109213>
35. Oguejiofor, C. F., Thomas, C., Cheng, Z., & Wathes, D. C. (2019). Mechanisms linking bovine viral diarrhoea virus (BVDV) infection with infertility in cattle. *Animal Health Research Reviews*, 20 (1), 72–85. <https://doi.org/10.1017/s1466252319000057>
36. Gisbert, P., Garcia-Ispuerto, I., Quintela, L. A., & Guatteo, R. (2024). *Coxiella burnetii* and reproductive disorders in cattle: A systematic review. *Animals*, 14 (9), 1313. <https://doi.org/10.3390/ani14091313>
37. Sahin, O., Yaeger, M., Wu, Z., & Zhang, Q. (2017). Campylobacter-associated diseases in animals. *Annual Review of Animal Biosciences*, 5 (1), 21–42. <https://doi.org/10.1146/annurev-animal-022516-022826>
38. Wang, K., Hu, H., Cui, W., Zhang, X., Tang, Q., Liu, N., Lan, X., & Pan, C. (2021). Palliative effects of metformin on testicular damage induced by triptolide in male rats. *Ecotoxicology and Environmental Safety*, 222, 112536. <https://doi.org/10.1016/j.ecoenv.2021.112536>
39. Uchewa, O. O., Chukwuemeli, C. E., Ovierson, A. I., & Ibegbu, A. O. (2023). Alleviating effects of clove essential oil dissolved in dimethyl sulfoxide (DMSO) against cadmium-induced testicular and epididymal damages in male wistar rats. *Archives of Razi Institute*, 1728–1737. <https://doi.org/10.32592/ari.2023.78.6.1728>
40. Khushboo, M., Murthy, M. K., Devi, M. S., Sanjeev, S., Ibrahim, K. S., Kumar, N. S., Roy, V. K., & Gurusubramanian, G. (2017). Testicular toxicity and sperm quality following copper exposure in Wistar albino rats: ameliorative potentials of L-carnitine. *Environmental Science and Pollution Research*, 25 (2), 1837–1862. <https://doi.org/10.1007/s11356-017-0624-8>
41. Guimarães, A. T. B., de Oliveira Ferreira, R., de Souza, J. M., da Costa Estrela, D., Talvani, A., Souza, D. M. S., Rocha, T. L., & Malafaia, G. (2019). Evaluating the reproductive toxicology of tannery effluent in male SWISS mice. *Science of The Total Environment*, 648, 1440–1452. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2018.08.253>
42. Leal, F. A. V. D., Gonçalves, G. D., Soncini, J. G. M., Staurengo-Ferrari, L., Fattori, V., Verri Jr, W. A., Scarano, W. R., & Fernandes, G. S. A. (2022). Exposure to aluminium chloride during the peripubertal period induces prostate damage in male rats. *Acta Histochemica*, 124 (1), 151843. <https://doi.org/10.1016/j.acthis.2022.151843>
43. Lea, C., Walker, D., Blazquez, C., Zaghloul, O., Tappin, S., & Kelly, D. (2022). Prostatitis and prostatic abscessation in dogs: retrospective study of 82 cases. *Australian Veterinary Journal*, 100 (6), 223–229. <https://doi.org/10.1111/avj.13150>
44. Christensen, B. W. (2018). Canine prostate disease. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 48 (4), 701–719. <https://doi.org/10.1016/j.cvs.2018.02.012>
45. Fedyk, Yu., & Besaha, I. (2023). Evidentiary value of the conclusion of a veterinary expert in a judicial proceeding. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 2 (77), 258–263. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.44>
46. Yatsenko, I. V. (2021). *Methodology of forensic veterinary examination of animals for the purpose of establishing their mutilation*. Kharkiv: NSC "ISE named after Honored Prof. M. S. Bokarius».
47. Yatsenko, I. V., & Parylovsky, O. I. (2022). *Rules for forensic veterinary determination of the severity of damage caused to the health of an animal (methodological recommendations)*. Kharkiv: NSC "ISE named after Honored Prof. M. S. Bokarius».
48. Yatsenko, I. V., & Parylovsky, O. I. (2023). *Methodology of forensic veterinary examination of a living animal under examination*. Kharkiv: NSC "ISE named after Honored Prof. M. S. Bokarius».
49. Yatsenko, I. V., & Kazantsev, R. G. (2022). *Methodology of forensic veterinary examination of animal corpses*. Kharkiv: NSC "ISE named after Honored Prof. M. S. Bokarius».
50. Yatsenko, I. V., & Kazantsev, R. G. (2022). *Methodology of forensic veterinary examination of animal corpses in their various states and type of death*. Kharkiv: NSC "ISE named after Honored Prof. M. S. Bokarius».

ORCID

I. Yatsenko <https://orcid.org/0000-0001-8903-2129>
V. Kozachok <https://orcid.org/0009-0009-5116-0630>

2025 Yatsenko I. and Kozachok V. This is an open-access article distributed under the Creative Commons Attribution License <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.